

Handleiding SDG-les hbo

Februari 2023

Ontwikkelteam SDG-les voor hbo	
Elke van der Valk Coördinator Innovation Hub for Circular Transition & Project Leader LLO Katalysator for energy & raw materials transition Roelof E. Jousma Lecturer Windesheim Honours College Global Project & Change Manager Pieter-Jelle Moenandar Kwaliteitsadviseur bij Avans Hogeschool Philippa Collin Stuurgroeplid SDG Nederland Docent/onderzoeker Hogeschool Inholland Erasmus project Games for Goals Corrie Sinia NHL Stenden Aanjager Green Wave	Joanne Boonstra Hanzehogeschool Groningen - regievoerder duurzaamheid Pavel van Deutekom Coördinator GO HvA (Green Office) at Amsterdam University of Applied Sciences Shilaf Badia Sliman Student bestuurskunde Hogeschool Den Haag. Stagiaire SDG Nederland (aug-jan 2023) Frank Nijhof Student International business Saxion Hogeschool. SDG Voice Mena Leila Kilani Projectmanager SDG Nederland

Oproep:

Kennismaken met de 17 werelddoelen en horen wat studenten belangrijk vinden?
Geef je als docent op voor de SDG-les voor hbo. Een introductie op de Sustainable Development Goals vanuit het perspectief van studenten. De les is ontwikkeld door een groep hbo-docenten en onderwijsontwikkelaars. Na deze testronde wordt de SDG-les voor hbo aangepast en op de website van SDG Nederland geplaatst zodat deze gratis voor alle hbo-docenten toegankelijk is. De kwaliteit wordt hiermee gewaarborgd. Jaarlijks wordt de les opnieuw bekeken door hbo-docenten en eventueel aangepast.

De interactieve les duurt een 2 uur en geef je m.b.v. een powerpoint en filmpjes.

[SDG-les voor HBO powerpoint](#)

Alles uit deze publicatie kan worden aangepast. Wel fijn als je dat even laat weten aan de samenstellers via SDG Nederland: 17werelddoelen@gmail.com

Meer informatie over de SDG's: www.sdg-nederland.nl

Meer weten over de SDG's in het onderwijs: www.lerenvoormorgen.nl/ www.wikiwijs.nl

Meedoen met de 17 werelddoelenles actie in september met gastdocenten? www.17werelddoelenles.nl

Handleiding SDG-les voor hbo

Doel van de les: Studenten kennis laten maken met, en bewust worden van, de 17 Sustainable Development Goals (SDG's) en daarbij een handelingsperspectief bieden waar ze mee aan de slag kunnen. Studenten worden aangemoedigd om eigen oplossingen aan te dragen en die te delen.

De SDG-les is een basisles waar je als docent elementen aan kunt toevoegen naar smaak. Wil je actualiteiten toevoegen, extra filmpjes laten zien of theorie bespreken? Dat kan! Kijk in de bijlage voor meer inhoudelijke informatie en extra links.

Doelgroep: hbo-studenten en hun docenten.

Vorbereiding les:

1. Zorg dat je de handleiding hebt doorgenomen. [Zie hier de instructievideo op Youtube](#) van docent [Joanne Boonstra](#) (Hanzehogeschool Groningen - regievoerder duurzaamheid).
2. Print of projecteer de [SDG-impactmeter](#) in de klas. Regel een stapel post-its (groen en rood) of markers, en hang de 17 werelddoelen vóór de les op in de klas. Doe dat op plekken waar later in de les ook nog post-its bij kunnen worden geplakt/tekst bijgeschreven kan worden. OF kies voor Padlet op je digibord: <https://padlet.com/joboonstra/35h8mu9c0x0vr1z3>
3. Print het document uit per groepje studenten: 'Kleine ideeën met grote impact op de SDGs' 170 daily actions- UN boekje: https://sites.ungeneva.org/170actions/climate/documents/PCP170_actions5.pdf
4. Regel post-its voor het gedachte-experiment.
5. Ter voorbereiding op de les is het handig om als docent op <https://knowsdgs.jrc.ec.europa.eu/interlinkages-targets> te kijken. Daar kan je zoeken naar bij de opleiding passende synergieën en trade-offs, die bij slide 7, 10 en 11 worden behandeld.
6. Zet de Powerpoint Presentatie op het smartboard klaar (hierin zitten o.a. alle links naar de video's). en neem deze vooraf door, zodat alle video's en onderdelen werken. **Let op:** bij het opstarten van deze presentatie volgt soms de vraag of de actieve inhoud ingeschakeld moet worden: antwoord= **JA**.
7. Tijdsduur van de les als de ppt wordt gevolgd: **ongeveer 2 uur**, afhankelijk van de hoeveelheid (optionele) oefeningen die je doet.
8. Wil je aanvullend beeldmateriaal/producten laten zien? Leg/zet deze dan vooraf klaar.
9. Download de [SDG-inhaakkalender](#) om de rest van het jaar aan de slag te gaan met themadagen die de studenten belangrijk vinden.

Heel veel plezier & succes!

IDOARRT:

Ter informatie: om een idee te krijgen van de intenties en gewilde uitkomsten van de les maken we gebruik van deze IDOARRT. Deel deze niet met je studenten, maar neem het mee in je eigen aanpak.

BIJVOORBEELD

IDOARRT: de basis van een module (of les)

Intentions:

Studenten krijgen gevoel bij de SDG's, hun persoonlijke waarden en hoe zij een bijdrage kunnen leveren aan de SDG's.

Desired outcomes:

Studenten hebben een praktische actie uitgevoerd die bijdraagt aan een of meer SDG's.

Intentions: wat wens je de student toe tijdens de module? wat wil je dat hij ervaart? wat is de bedoeling van je module?

Agenda: welke (leer)activiteiten vinden plaats tijdens de module?
Roles: welke rollen hebben de deelnemers? (student, facilitator, expert, coach, procesbewaker, opruimer, harvester, etc.)
Rules: welke regels/principes gelden tijdens de module?
Time: wanneer gebeurt wat?

Desired Outcomes: wat levert de module op? wat neemt de student mee uit de module? waar vertelt hij thuis over?

Actualiteiten

We hebben ervoor gekozen dat we in de les geen actualiteiten benoemen omdat deze snel verouderen. Je kunt zelf wel met voorbeelden de les meer concreet maken. Kies deze zorgvuldig en zonder oordeel.

Aanvullingen per domein/vak

In deze handleiding verwijzen we naar theorieën die een aanvulling zijn op de SDG's of een andere zienswijze geven. Doseer het "zenden" van theorie en haal er altijd voorbeelden bij of verwerk het in een opdracht. In [bijlage 1](#) staat een lijst met links naar aanvullende theorieën.

Omgaan met kritiek op de SDG's

Je kan als docent en student te maken krijgen met kritiek op de SDG's, zowel feitelijk onderbouwde en niet-onderbouwde kritiek. Als je hier het gesprek over wil aangaan, kan het helpen om vooral te luisteren en te begrijpen waar de ander vandaan komt, voordat je je eigen visie hierop deelt. Fake news is moeilijk te bestrijden. Ga hier als docent niet hard tegen de desbetreffende leerling in, vaak heeft dit weinig zin. Wees realistisch en niet idealistisch, dit helpt om je verhaal kracht bij te zetten.

Een tweetal vaak genoemde, onderbouwde kritiekpunten en mogelijke antwoorden zijn de volgende:

- SDG 8 staat voor economische groei, maar is economische groei najagen niet het probleem?
 - De SDG's zijn een agenda voor de hele wereld. Er zijn veel landen die nog niet dezelfde economische groei hebben doorgemaakt als bijvoorbeeld Nederland, die nog mogen en moeten groeien om de andere SDG's te halen. In Nederland is gerichte groei en krimp een beter doel: groei van het welzijn en de benodigde economische middelen daarvoor.
- De SDG's zijn te vaag: zeventien hoog-over doelen zonder concrete uitwerking.
 - Hierom zijn er 169 targets en 232 indicatoren, die maken de doelen concreet. Het wordt steeds meer een eis voor bedrijven om te rapporteren op duurzaamheidsdoelen ([CSR](#)). De overheid rapporteert elk jaar aan de VN met de monitor [Brede welvaart & SDG's](#).

Opbouw van de [powerpoint](#) per slide:

1. Geef heel kort relevante info over jouw beweegredenen om nu voor de klas te staan om de studenten te mee te nemen in deze les.
2. Gedachte-experiment: Neem de studenten mee in een visualisatie
3. Idem
4. Theorie: Wat zijn de SDG's?

5. Idem: overzicht van alle 17 SDG's. Loop er kort doorheen en benoem ze, zodat alle studenten weten over welke 17 doelen het gaat.
6. Theorie: Leg de SDG's kort en krachtig uit en gebruik de slogans die erbij horen, zoals "Leave no one behind".
7. Idem: Leg hier uit dat alle 17 doelen samenhangen: er zijn synergiën (waar de doelen elkaar versterken) en trade-offs (waar de doelen elkaar in de weg zitten) tussen alle 17 doelen.
8. Idem: slogan "Think global, act local" die doelt op de mondiale schaal van de SDG's en de lokale impact die de agenda moet hebben.
9. Idem: slogan "Decade of action"
10. Theorie: de puzzelstukjes laten zien dat alle 17 doelen samenhangen. Systeemverandering kort uitleggen.
11. Theorie: Bruidstaart; laat de samenhang tussen ecologie, sociaal en economie zien.
12. Vraag: Waar maken we de grootste negatieve impact mee? [Kopen van spullen](#)
13. Theorie: Planetaire grenzen en de donut economie kort uitleggen, optioneel: met voorbeeld van jouw favoriete product/winkel
14. Idem
15. Idem
16. Opdracht: stemmen met je portemonnee, kopen van producten
17. Idem: via instituties
18. Opdracht: SDG-impactmeter
19. Idem
20. Idem
21. Idem; optie 1: individuele opdracht
22. Idem; optie 2: gezamenlijke opdracht
23. Video ter afsluiting [Engelstalige video met Amerikaanse sterren](#) (zie bijlage voor alternatieven)
24. Video ter afsluiting [Nederlandstalige met SDG Voices](#) (zie bijlage voor alternatieven)
25. Extra opdracht #1: Voorbereiding op debat. Wat is de verantwoordelijkheid van iedereen (verschillende groepen) om bij te dragen aan groene en sociale duurzaamheid? Inleiding voor handelingsperspectief van studenten.
26. Extra opdracht #2: Voorbereiding op debat. Hoe kun je als commerciële partij, burger of overheidsinstantie in jouw sector bijdragen aan duurzaamheid? Inleiding voor duurzaamheid in vakgebied van de studenten.
27. **Afronden van de les:** Graag feedback vragen van de studenten hoe ze de les hebben ervaren. Hang de [SDG-inhaakkalender](#) in de klas.

Uitleg van de slides:

Slide 1. Introductie van de les

Waarom wordt de les gegeven? Waarom vind jij het als docent een belangrijk onderwerp? Waarom is duurzaamheid belangrijk in het vakgebied van de studenten? Introductie van wat de studenten deze les gaan leren.

Slide 2 en 3. Gedachte-experiment: neem de studenten mee in een visualisatie

Doel van de opdracht is om studenten na te laten denken over de waarden die zij belangrijk vinden en wat zij een rechtvaardige wereld vinden. Het is vergelijkbaar met het gedachte-experiment van Rawls, Rawls spreekt van een 'sluier van onwetendheid'.

De rol van de docent is die van gespreksleider. Docent moet niet te veel sturen in een richting, maar afhankelijk van de groep kan het wel nodig zijn dat studenten enigszins 'open' denken. Oftewel dat ze ook in een minder welvarend land geboren kunnen worden.

Uitvoering: studenten denken over diverse scenario's en nemen minimaal 5 minuten om hier zelf over na te denken en schrijven het op. Het gaat over een intentie en het creëren van een relatie met de groep. Deze opdracht hoeft niet tot een dialoog, discussie of gesprek te leiden. Het is een eerste vrije kennismaking met het visualiseren van een "nieuw" wereldbeeld waarin ieder vrij mag en kan praten zonder kritiek van anderen.

Vragen die je kunt stellen:

- Wat doet dit scenario met je?
- Is er nog een ander scenario mogelijk?
- Wat zijn de kernwaarden van die toekomst?
- Wat is de relatie met de natuur en elkaar in dat scenario? Hoe gaan we dan met elkaar/de natuur om?

Vervolgstappen in denkproces

- Wat is er nodig om dat in 2030 al te halen?
- Wat je in je dagelijks leven kunt doen om daar mee aan de slag te gaan?
- Wat is er nodig om dit scenario wel/niet uit te laten komen?"

Slide 4 en 5: Introductie van de SDG's

Slide 4. De SDG's (Sustainable Development Goals oftewel Werelddoelen) zijn de duurzame ontwikkelingsdoelen die werden opgesteld en ondertekend door 193 lidstaten van de Verenigde Naties. We moeten ernaar streven om deze doelstellingen wereldwijd te behalen tegen 2030. Hier zijn geen voorwaarden aan verbonden. Het is enkel een actieplan dat ons moet helpen om een duurzame planeet te creëren. Het actieplan wordt ook wel Agenda 2030 genoemd.

Op 25 september 2015 werden de SDG's aangenomen door de VN. 193 lidstaten tekenden uiteindelijk het akkoord voor Agenda 2030. De doelen vormen één geheel, maar focussen wel op drie dimensies: het sociale, het ecologische en het economische. De 17 SDG's zijn gekoppeld aan 169 targets die men hoopt te bereiken tegen 2030, met 232 indicatoren.

Slide 5. Dit zijn de SDG's. De 17 SDG's zijn 1) geen armoede, 2) geen honger, 3) goede gezondheid en welzijn, 4) kwaliteitsonderwijs, 5) gendergelijkheid, 6) schoon water en sanitair, 7) betaalbare en duurzame energie, 8) eerlijk werk en economische groei, 9) industrie, innovatie en infrastructuur, 10) ongelijkheid verminderen, 11) duurzame steden en gemeenschappen, 12) verantwoorde consumptie en productie, 13) klimaatactie, 14) leven in het water, 15) leven op het land, 16) vrede, justitie en sterke publieke diensten, 17) partnerschappen om doelstellingen te bereiken.

De 17 SDG's kunnen opgedeeld worden in vijf grote thema's:

1. Mensen
2. Planeet
3. Welvaart
4. Vrede
5. Partnerschap

Online hebben 7,8 miljoen mensen meegestemd op hun favoriete thema's. De SDG's zijn vrijblijvend en niet bindend. Er is wel grote politieke en morele druk om de SDG's te realiseren. Je kunt de ene niet halen zonder de andere. En als je start met één of meer SDG's die bij je passen, is het van belang dat je geen negatieve impact maakt op alle anderen. Dat is **integraal denken**.

Op 25 september vieren we elk jaar de geboortedag van de SDG's. In heel Nederland hangen meer dan 1000 organisaties de vlag uit en op meer dan vijftig locaties worden evenementen georganiseerd door scholen, gemeenten, maatschappelijke organisaties, bedrijven en burgersnetwerken. Meer info over de SDG Action Day: www.sdgactionday.nl

Gehanteerde definitie van duurzaamheid:

Duurzaamheid betekent dat je rekening houdt met wat mensen, die na jou leven, nodig hebben zodat ook zij fijn op deze aarde kunnen leven. En dat je waardering hebt voor andere mensen en alles wat in de wereld om je heen bestaat. Duurzaamheid betekent niets meer en niets minder dan 'blijve mensen op een gezonde aarde' en 'er is altijd genoeg voor iedereen'.

Legitimering van deze les / koppeling met de SDG's

In de verklaring "Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development" van de VN (<https://www.sdgnederland.nl/wp-content/uploads/2016/10/17-Doelstellingen-Om-Onze-Wereld-Te-Transformeren.pdf>) is onder punt 25 de volgende tekst opgenomen:

"25. We verbinden ons ertoe om inclusief en billijk kwaliteitsonderwijs aan te bieden op alle niveaus – kleuter-, lager, middelbaar en hoger onderwijs, technische opleidingen en beroepsonderwijs.

Alle mensen, ongeacht geslacht, leeftijd, ras of etniciteit, en personen met een handicap, migranten, inheemse bevolkingen, kinderen en jongeren, in het bijzonder zij in kwetsbare situaties, zouden toegang moeten kunnen hebben tot levenslange opleidingskansen die hen moeten kunnen helpen om de nodige kennis en vaardigheden te verwerven die nodig zijn om kansen te benutten en ten volle te kunnen deelnemen aan de maatschappij.

We streven ernaar om de kinderen en jongeren een gunstige omgeving aan te bieden waarin zij hun rechten en capaciteiten ten volle kunnen benutten, waarbij we onze landen helpen om het demografisch dividend te verzilveren, onder andere via veilige scholen en samenhangende gemeenschappen en families."

Door het aanbieden van dit lesprogramma leveren we een bijdrage aan Werelddoel 4: *"Verzeker gelijke toegang tot kwaliteitsvol onderwijs en bevorder levenslang leren voor iedereen".*

Met name target 4.7 is bij deze les van toepassing:

"4.7 Er tegen 2030 voor zorgen dat alle leerlingen kennis en vaardigheden verwerven die nodig zijn om duurzame ontwikkeling te bevorderen, onder andere via vorming omtrent duurzame ontwikkeling en duurzame levenswijzen, mensenrechten, gendergelijkheid, de bevordering van een cultuur van vrede en geweldloosheid, wereldburgerschap en de waardering van culturele diversiteit en van de bijdrage van de cultuur tot de duurzame ontwikkeling."

Slide 6 t/m 9: De SDG's vormen een integrale agenda

Slide 6. De SDG's zijn 1 missie en heeft als centrale belofte: leave no one behind, laat niemand achter. Iedereen moet worden meegenomen en moet kunnen meedoen.

Slide 7. De SDG's zijn een integrale agenda: het behalen van alle 17 doelen hangt van elkaar af. Er zijn synergieën (waar de doelen elkaar versterken) en trade-offs (waar de doelen elkaar in de weg zitten), zoals op de slide gevisualiseerd is voor SDG 4: kwaliteitsonderwijs. Gelukkig zijn er meer synergieën dan trade-offs. Een voorbeeld van een synergie is het verbeteren van onderwijs voor iedereen: dit zorgt voor betere toegang tot de arbeidsmarkt voor iedereen, dus is dit een synergie tussen SDG 4 (kwaliteitsonderwijs) en SDG 8 (eerlijk werk en economische groei). Een voorbeeld van een trade-off is het bouwen van heel veel windmolens; dit zorgt voor meer betaalbare en duurzame energie (SDG 7) en minder opwarming van het klimaat (SDG 13), maar zorgt ondertussen voor een grondstoffentekort en verwoesting van ecosystemen, in strijd met SDG 12: verantwoorde consumptie en productie en SDG 14 en 15, leven in het water en leven op het land. Het is dus heel belangrijk om de SDG's als integrale agenda te zien; de doelen kun je niet los van elkaar zien maar zijn onlosmakelijk verbonden.

Slide 8. Je bereikt de SDG's alleen door mondiaal iedereen mee te krijgen en juist lokaal actie te ondernemen: de SDG's vormen een mondiale agenda die moet doorsijpelen tot alle burgers.

Slide 9. Dit is de decade of action: het moet nu gebeuren. De agenda loopt tot 2030 en we zijn halverwege, dus de tijd dringt.

Slide 10: Theorie over systeemdenken en -verandering

De 17 SDG's vormen dus samen de puzzelstukjes die van elkaar afhangen en elkaar kunnen versterken. Om alle 17 doelen te bereiken hebben we systeemdenken nodig.

Systeemdenken: De SDG's vormen een samenhangend geheel. Onderliggend aan de SDG's is systeemdenken een belangrijk principe. Systeemdenken wordt ook wel (enigszins foutief) aangeduid met het butterfly-effect. Een klap van de vleugel van een vlinder aan de ene kant van de wereld kan leiden tot een orkaan aan de andere kant van de wereld. De problemen die we met de SDG's willen aanpakken zijn complex en hangen met elkaar samen. Oplossingen zijn niet eenduidig en iets wat een oplossing lijkt/is voor het ene target kan een negatief effect hebben op een ander target. Tegelijkertijd kan het de oplossing voor een ander target ook versterken. Het is een complex systeem met veel (onverwachte) relaties en samenhangen. Om systeemdenken goed toe te kunnen passen moet je je verdiepen in complexe materie en het vergt gedegen training/scholing die niet in een korte introductieles past. Belangrijk is dat studenten snappen dat 'simpele' oplossingen niet bestaan.

Slide 11: Theorie over de SDG-bruidstaart

De 17 doelen vormen niet alleen een puzzel, maar ook een samenhang tussen de planeet, de samenleving en het economische systeem. Dit kun je visualiseren als een bruidstaart, waar de samenleving rust op het functioneren van de biosfeer, alle natuurlijke processen die ons in leven houden. De samenleving onderhoudt vervolgens het economische systeem, waarin we wereldwijd samenwerken. Andersom kunnen partnerschappen onze economie beter en eerlijker laten functioneren, waardoor de economie onze samenleving beter ondersteunt en we de planeet gezonder kunnen houden. De pijlen gaan daarom beide kanten op.

Wat betekent dit voor ons? Iedereen zal zijn steentje moeten bijdragen, bedrijven, (lokale)overheden, scholen, maatschappelijke organisaties, burgers (consumenten, jongeren) Mensen moeten warm gemaakt worden om duurzame keuzes te maken en positieve acties te ondernemen. Je kan zelf nadenken over waar jij in deze bruidstaart een impact kan maken. Waar zit jouw vakgebied? Waar passen jouw kwaliteiten?

Jaarlijks rapporteert Nederland naar de VN over de voortgang. Dit is de monitor brede welvaart & SDG's waar SDG Nederland aan meewerkt. Hier zijn gemeenten, scholen, maatschappelijk organisaties, bibliotheken, jongerengroepen, bewonersnetwerken, banken en buurthuizen bij betrokken.

Slide 12: Vraag over grootste impact

Waar maken we de grootste impact mee? Op de website van Babette Porcelijn kun je uitrekenen hoeveel aardes er nodig zijn voor jouw persoonlijke levensstijl. De gemiddelde Nederlander zit op drie aardes, een Amerikaan op 5-7 aardes. Zie op de website footprintnetwork.org meer informatie over de grootste impact die wij in het westen maken op het milieu en klimaat. Daarnaast hebben spullen als telefoons, laptop en kleding ook impact op het schenden van mensenrechten. Informatie over het [Kopen van spullen](#).

Slide 13 t/m 15: De planetaire grenzen en de donut economie

Slide 13. De aarde heeft een maximale hoeveelheid grondstoffen die kunnen worden geproduceerd per jaar. Wij gebruiken meer dan wat er wordt geproduceerd, waardoor we de grenzen van de planeet overschrijden. Een wetenschapper genaamd Röckstrom introduceerde in 2009 het concept van de negen planetaire grenzen (planetary boundaries) die toen al deels waren overschreden. Als we ze blijven overschrijden, zullen we de gevolgen hiervan gaan ervaren, zoals de gevolgen van biodiversiteitsverlies, het verzuren van de oceaan en klimaatopwarming.

Slide 14. Deze planetaire grenzen vormen dus de buitengrenzen van ons handelen in ons economische systeem. Econoom Kate Raworth stelt voor dat er ook een binnengrens zit aan de economie, waaronder we niet kunnen voorzien in de basisbehoeften van alle mensen. Binnen de binnen- en buitengrens zit de "veilige en rechtvaardige ruimte" voor de economie, in de vorm van een soort donut. De binnengrens van die donut wordt bepaald door verschillende indicatoren die het minimum moeten aangeven van een goed, menswaardig bestaan, zoals toegang tot voedsel, vrede, werk, huisvesting, elektriciteit en onderwijs. Deze indicatoren zijn bepaald op basis van de sociale prioriteiten van overheden voor de Rio +20 Conferentie in 2012.

Slide 15. Deze nieuwe economie die Raworth voorstelt, heeft zij de donut economie genoemd: het opereren tussen de binnen- en buitengrens, in de veilige en rechtvaardige ruimte. Deze nieuwe economie focust op groei

loslaten en stelt voor om de economie op een andere manier in te richten en te bekijken, met meer hergebruik van grondstoffen, minder sociaal economische ongelijkheid en meer aandacht voor activiteit die geen geld opbrengt, zoals mantelzorg.

De SDG's zijn de praktische, internationaal gedragen doelen en de donuteconomie is een economische onderbouwing die het behalen van de doelen ondersteunt.

<https://www.worldconnectors.nl/blog-de-sdgs-en-de-donuteconomie/>

<https://www.duurzaambo.nl/kennisbank/nieuwe-economieen/de-donut-economie>

Slide 16 en 17: Opdracht Stemmen met je portemonnee

Slide 16. Met het aanschaffen van spullen koop je niet alleen iets wat je nodig hebt, maar je hebt ook invloed op andere mensen, op de natuur en op de economie. Oftewel een heel 'systeem' dat samenhangt met je aankoop.

De toekomstige leefbaarheid op aarde begint niet bij de economische doelen. De basis voor het leven is de ecologie, de natuur. Zonder natuur geen menselijke bewoning en geen sociale structuren of maatschappij. Op de maatschappij bouwen we dan een economie die voldoende rekening houdt met sociale structuren en leefbaarheid en met de ecologie, natuur.

- Kies een product dat je nu bij je hebt (een kledingstuk, apparaat, je tas et cetera). Ga na welke grondstoffen in dit product zitten, waar die vandaan komen (en hoe die verkregen zijn), hoe het proces van grondstof tot product verlopen is en wie daarbij betrokken zijn.
- Ga vervolgens na of dit aansluit bij wat je in het begin als ideale situatie hebt geschetst.
Hulpvragen hierbij zijn:
 - Welke impact heeft het product op de staat van de natuur?
 - Wordt eenieder die waarde toevoegt daar ook op een passende manier voor beloond?
 - Zou jij zelf onder de huidige voorwaarden onderdeel willen zijn van het productieproces?
 - Hoe zorg je ervoor dat de volgende keer dat je een product koopt, hetgeen elders (in de keten) is gemaakt, (meer) in lijn is met de door jou geschetste ideale situatie?
 - Hoe kan jij deze kennis gebruiken in je toekomstige beroepsloopbaan?

Slide 17. Doe dezelfde opdracht voor een investering ipv een product. Hoe beïnvloedt bijvoorbeeld jouw keuze voor een bank of een zorgverzekering de impact op SDG's?

TIPS: Heb je beperkt de tijd, dan kan je de ene helft van de klas bij SDG 1 laten starten en andere helft van de klas bij SDG 17. Een timer zetten en kijken waar iedereen eindigt. Bij het nabespreken van de verbanden behandel je dan toch alle 17 SDG's.

Slide 18 t/m 22: Opdracht SDG-impactmeter De SDG impactmeter is een leuke tool om concreet aan de slag te gaan met het vakgebied van de student (opleidingsspecifiek). Er zijn hierbij verschillende opties om het "spel" te spelen, namelijk: digitaal of fysiek. En voor deel 2 kan de keuze gemaakt worden tussen individueel of gezamenlijk.

Vorbereiding: zorg ervoor dat je de impactmeter alvast aan de muur hangt in het klaslokaal óf dat de digitale padlet klaarstaat. Wijs de studenten op de 17 SDG's (Werelddoelen) die in de klas ophangen en licht er een aantal kort toe. (Stap 1)

Deel 1:

Stap 2: Laat studenten tweetallen vormen en laat ze op een post-it schrijven wat er op dit moment al gebeurt binnen het vakgebied (trends en ontwikkelingen). Laat ze vervolgens samen nadenken/praten over de relatie tussen het probleem dat zij op de post-its hebben bedacht en de Werelddoelen. Probeer bij elke SDG een goed voorbeeld te bedenken.

Stap 3: Pak een andere kleur post-it en bedenk per tweetal wat er beter kan binnen jullie vakgebied. Plak de ideeën op de onderste helft van de SDG impactmeter. Tip: [gebruik de 170 actions](#) (voor concrete voorbeelden).

Deel 2 (vervolg): Optioneel (Kies voor individueel of gezamenlijk)

Optie 1: Individuele opdracht (handelingsperspectief):

Wat ga je zelf doen om een bijdrage te leveren aan het behalen van de 17 Werelddoelen? Bedenk één actie die je de komende 2 á 3 weken “echt” gaat doen. Formuleer een SMART doelstelling waar je aan gaat werken de komende tijd. En denk eraan: alle kleine beetjes helpen. (5 min bedenktijd).

Optie 2: Gezamenlijke opdracht:

Ideeën voor gezamenlijke acties kunnen zich bijvoorbeeld richten op een les, een project, of juist op de bedrijfsvoering, door samen met de docent een verbeteringsplan te maken voor veranderingen binnen de opleiding. Ook excursies, gastlessen en bedrijven-bijeenkomsten etc zijn goede aangrijpingspunten om te zien hoe de SDGs verweven kunnen worden met schoolactiviteiten!

Slide 23: Video ter afsluiting

Hollywood sterren en bekende Amerikanen leggen de 17 SDG's uit: <https://youtu.be/RpqVmvMCMp0>

Andere opties voor video's zijn (staan niet in de slides):

Intro+ 17 SDG Voices die de 17 werelddoelen uitleggen: <https://www.youtube.com/watch?v=ZUh2ozoWGNU>

SDG-rap met alle 17 doelen uitgelegd: <https://www.youtube.com/watch?v=kGcrYkHwE80>

> Hieronder twee optionele opdrachten.

Slide 24: Extra opdracht #1: Stakeholder debat: theorie over rollen in de maatschappij

Studenten kunnen vragen hebben over de verantwoordelijkheden van overheid, bedrijven en burgers in groene en sociale duurzaamheid. Het is aan iedereen om te SDG's te halen.

Uitspraken als deze kun je hiermee bespreekbaar maken:

Bedrijfsleven: “we bieden het aan als de consument erop vraagt”, “we missen wet- en regelgeving om de producten meer duurzaam aan te bieden”

Overheid: “Nederland wil internationaal voorop lopen bij het [verduurzamen van de industrie](#) en heeft het bedrijfsleven daarvoor nodig”, [Europese wetgeving moet mensenrechten beschermen](#).

Burgers- “de overheid luistert niet naar ons”, “bedrijven zijn er alleen om geld te verdienen” “[Burgerberaden](#) kunnen de zeggenschap van burger vergroten”.

Ter voorbereiding op het debat biedt deze slide de acties die overheid-bedrijfsleven-burgers ondernemen om elkaar te ondersteunen. Het is aan iedereen om duurzame ontwikkeling te bereiken.

Slide 25: Extra opdracht #2: Stakeholder debat: theorie over rol van jouw vakgebied in de maatschappij

In deze opdracht verplaatst de student zich in verschillende rollen in de maatschappij: bedrijfsleven-overheid en burger. Het doel is inleving in het samenspel, de balans en de verantwoordelijkheid tussen partijen die een rol spelen bij het realiseren van verandering. Ter voorbereiding kunnen de studenten bedrijven opzoeken die relevant zijn voor hun vakgebied/domein die bij de opleiding passen. En het gesprek erover aan te gaan.

1. Bereidt de studenten voor door ze online op zoek te laten gaan naar de verschillende stakeholders.
2. Elke partij geeft een pitch over zijn/haar/diens standpunt
3. Gevolgd door het debat, hiervoor kiest de docent 2 groepen om voor de klas het debat te voeren
4. Vervolgens klassikaal de debatten bespreken.

Voorbeeld van rollen in een debat:

- [Energiearmoede](#): Bedrijf dat groene stroom opwekt of juist fossiele brandstoffen gebruikt, klimaatactivist, ambtenaar van de provincie of van een ministerie, bijvoorbeeld het ministerie van financiën.
- [Transitie rondom textiel en mensenrechten](#): Een fast-fashion bedrijf, een [Europarlementariër van de Europese Unie](#), een circulaire start-up die T-shirts verkoopt.

Hoe dragen zij allen bij aan de SDG's/een thema? En welke perspectieven kunnen ze elkaar geven waar ze zelf niet aan denken of geen mogelijkheid voor hebben?

Slide 26: Afronding

Vraag aan de studenten wat ze van de SDG-les vonden. Noteer tops en tips voor jezelf zodat we die (als lesgevers) later met elkaar kunnen delen. Geef aan dat er op 25 september 2023 weer de SDG Action day plaatsvindt waar de hele wereld aan meedoet. Met de [SDG-inhaakkalender](#) kun je elke maand aan de slag met SDG-dagen.

Les uitbreiden

Je kunt de les zo simpel of uitgebreid maken als je zelf wilt. Materiaal dat je zelf kunt toevoegen:

- Quizvragen in Kahoot voor uitbreiding les
- Actualiteiten
- Video's (zie bijlage voor tips)
- Eigen materiaal

Bijlage 1:

Theorieën:

- [De donut economie van Kate Raworth](#)
- [Betekenis economie van Kees Klomp](#)
- [Degrowth](#)
- [Regeneratieve groei \(Regeneration\)](#)
- [“Ikigai”](#)
- [Synergieën en Trade-offs](#)

Rapporten:

- [Brede welvaart & SDG's](#)
- [Nationale SDG-rapportage](#)
- [Sustainable Development Report](#)

Interessante partijen/bronnen:

- [Inner Development Goals](#)
- [WEconomy](#): deeleconomie en circulaire economie
- [Bereken je verborgen impact van Babette Porcelijn-Hamburger](#)
 - [Informatie over het kopen van spullen](#)
- Bereken je ecologische voetafdruk met de [footprint-calculator](#)
 - Vind [hier](#) meer data over de gemiddelde voetafdruk wereldwijd
- [Gemeente Amsterdam: sustainable review, donut economie](#)
- [Social tipping point coalitie](#)

App:

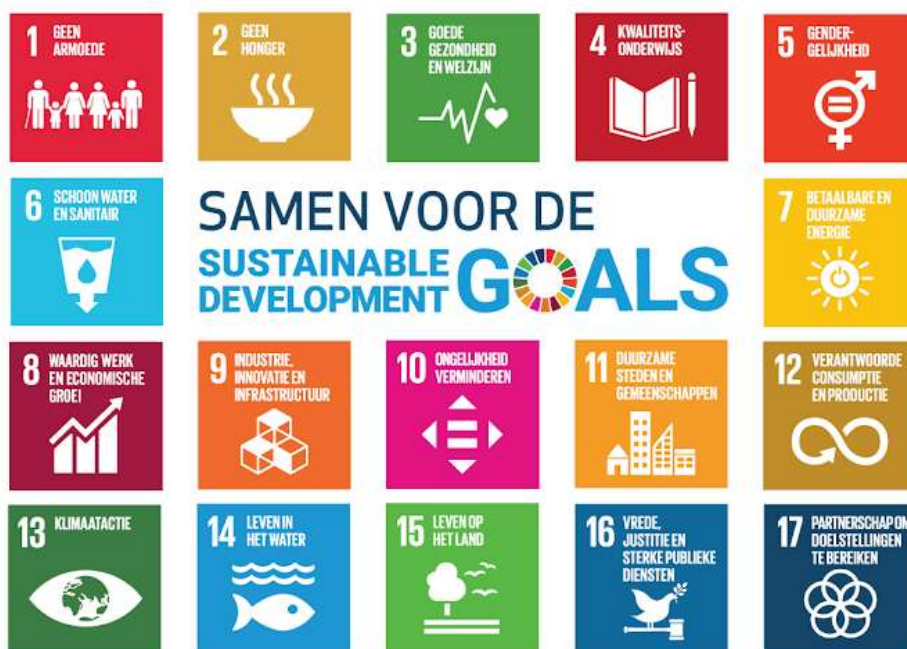
- [SDGs in action](#)

Video's:

- [De Dimensies van Duurzame Ontwikkeling](#)
- [Cop26: David Attenborough urges leaders to turn 'tragedy into triumph'](#)

Handige links:

- [De 17 SDG's en subdoelen op een rij](#)
- [Wegwijzer voor individuen en organisaties om bij te dragen aan de SDG's](#)
- 'Kleine ideeën met grote impact op de SDGs' 170 daily actions- UN boekje: https://sites.ungeneva.org/170actions/climate/documents/PCP170_actions5.pdf
- Extra video's: [Engelstalige SDG-rap](#) of [Nederlandse jongeren leggen de 17 doelen uit](#), SDG Talk - [Spoken word-artiest Ivan Words](#)
- De Werelddoelen in kindertaal: <https://www.17doelendiejedeelt.nl/>
- [Online instructies voor SDG-les VO-MBO](#)
- Hoe scoort Nederland op de Werelddoelen: [cijfers 2021 CBS door duurzaamheid.nl](#)
- [Monitor brede welvaart & SDG's 2022](#): voortgang en targets
- Met de [SDG-inhaakkalender](#) kun je elke maand aan de slag met SDG-dagen.

INFOKAART

De SDG's – Sustainable development goals of de duurzame ontwikkelingsdoelen

De duurzame ontwikkelingsdoelen zijn 17 wereldwijde doelstellingen die onze planeet en het leven er op moeten beschermen.

1. Geen armoede
Stop armoede overal en in elke vorm.

10. Ongelijkheid verminderen
Gelijke rechten en kansen voor iedereen.
Meer gelijkheid tussen landen.

2. Geen honger
Stop honger, iedereen heeft voldoende voedsel.

11. Duurzame steden en gemeenschappen
Veilige en leefbare steden voor mens en natuur.

3. Goede gezondheid en welzijn
Iedereen kan gezond leven en voelt zich gelukkig.

12. Verantwoorde consumptie en productie
Producten en voeding maken met respect voor mens en natuur. We verbruiken minder dan wat de natuur ons biedt en vermijden afval.

4. Kwaliteitsonderwijs
Alle kinderen krijgen goed onderwijs. Iedereen krijgt de kans om zijn leven lang bij te leren.

13. Klimaatactie
De klimaatverandering tegengaan en de gevolgen van de klimaatverandering aanpakken.

5. Gendergelijkheid
Gelijke rechten voor mannen en vrouwen.

14. Leven in het water
Beschermen van het leven in rivieren, zeeën en oceanen.

6. Schoon water en sanitair
Zuiver en betaalbaar drinkwater voor iedereen.
Propere toiletten en wasplaatsen voor iedereen.

15. Leven op het land
Beschermen van het leven op land. Voldoende ruimte teruggeven aan de natuur.

7. Betaalbare en duurzame energie
Iedereen heeft toegang tot betaalbare energie zonder schade aan de natuur te berokkenen.

16. Vrede, veiligheid en sterke publieke diensten
Iedereen heeft een veilige plaats om te leven.
Beschermen van de rechten van alle mensen.
Voldoende ondersteuning voor iedereen.

8. Eerlijk werk en economische groei
Werk voor iedereen met respect voor mensenrechten en het milieu.

17. Partnerschap om doelstellingen te bereiken
Samenwerken om de 16 vorige doelstellingen te realiseren.

9. Industrie, innovatie en infrastructuur
Een evenwicht tussen ruimte voor de mens en ruimte voor de natuur. Milieuvriendelijke industrie en onderzoek om dit te bevorderen.

